

MEJA 2019

Rozhlad

Serbski kulturny časopis

www.rozhlad.de 3,50€

Hra z vizuelnej identitu zaštosće je jara zanimawa

W Budyskim Serbskim muzeju zahaji so 26. meje projekt »Wobrazy krajiny. PŘECHOD 03«. Hač do lěca 2020 pučuje wustajeńca vizuelneho wumělstwa po štyrjoch muzejach we Łužicy a Korutanskej. Na přihotach bě direktorka muzeja w Slovenj Gradecu dr. Andreja Hribernik wobdžělena.

Nawjedujeće Korošku galeriju likownih umetnosti (Korutansku galeriju tworjaceho wumělstwa) w Slovenj Gradecu, muzej načasneho wumělstwa.

Mějachmy zbožo, zo su stawizny w Słowjenskej decentralny kulturny poskitk spěchowali a zo mamy tež zwonka wulkich centrow jara dobre muzeje. Naš muzej wobsteji wot lěta 1957 a ma zajimawu mjezynarodnu a narodnu zběrku. Muzej je zjawny a spěchuje so předešlým wot ministerstwa a zdžěla wot gmejny. Spřistupnjamy zjawnosći načasne wumělstwo ke kompleksnym prašenjam a temam.

Pokazujeće potajkim słowjenske kaž tež mjezynarodne wumělstwo.

Haj. To je ze stawiznami muzeja zwjazane. Přez štyri mjezynarodne wustajeńcy pod patronatom Zjednočenych narodow wot 1960tych lět docpě muzej po cyłej Juhosłowjanskej wulki wuznam. Wuměłcy a kuratorjo běchu namołwjeni, džěla za wustajeńcy zapodać. Mjez tehdyšimi wobdžělnikami su wu-

znamne mjena kaž Victor Vasarely, Henry Moore a Ossip Zadkine, ale tež wažni wuměłcy z Juhosłowjanskeje. Tutě wustajeńcy zaměstnichu naš muzej na juhosłowjanskej a mjezynarodnej kulturnej karće. Jeho nastaje bě jónkrótne: Muzej w małym měsće wuhotowa mjezynarodne wustajeńcy w njewšědnje wulkim wobjimje, twarjenje muzeja bu 1966 za wustajeńcu nowotwarjene, wotewrjenje přenese so po cyłej Juhosłowjanskej w telewiziji.

Wustajeńcy pod patronatom UN mějachu idealistiske mjena, na příklad »Měr a přecelstwo mjez narodami« a jednachu wo měrje, solidariće, přecelstwje, runosći, dorozumjenju. Juhosłowjanska bě tehdy jedyn z nawjedowacych narodow w hibanju blokam njepřislušacych statow, kraj mjez wuchodom a zapadom, móst přez železny zawěšk, a woznamjenješe politisku alternatiwu. Wustajeńca bu ideologisce a idealistisce koncipowana a měješe ideju, zo móhlo wumělstwo k lepšemu swětej bjez wójny přinošować. Wuměłcy mějachu z wumělstwom k tomu přinošować.

Andreja Hribernik je wuměłcow wubrała, kotraž zastupuja we wustajeńcy »Wobrazy krajiny« słowjensku Korutansku. Nimo toho je jako člonka jury za wuběr twórbow serbskeho džěla wustajeńcy sobu skutkowała. Foto: KGLU/Špela Peruš

To je muzej wobsahowje tež pozdžišo hišće jara wobwliwowało. Fokus wustajeńcow a muzejoweho programa bě politisce resp. towaršnostnje angažowane wumělstwo. Wumělstwo njewobhladowaše so jenož jako něšto estetiske a jako rjany element, ale jako wuznamny džěl towaršnosće. Wumělstwo měješe towaršnosć wobwliwować.

Wotblyščuje so to tež w džensnišich temach wustajeńcow?

Haj, po tutym koncepcje tež džensa hišće džělamy. Organizujemy wustajeńcy, kotraž so z našočasnymi prašenjami rozestajeja, kotraž zaběraja a wobwliwuja towaršnosć: ekologiske prašenja, prašenja wójny, mjeńšinow, njeprawa. Fokus leži potajkim na politisce angažowanym wumělstwje.

Dalši fokus leži w regionje, we wumělstwje ze Słowjenskeje a z wokoliny muzeja. We wosebitych wustajenskich projektach bjerjemy figuratiwnosć pod lupu. Mamy na příklad wulku zběrku

Jože Tisnikarja, znateho figuratiwneho molerja, kotrehož tema je smjerć. Z tajkimi eksistencielnymi a uniwerselnymi prašenjami je zběrka wusko zwjazana.

Pokazujeće tež hdys a hdys personalne wustajeńcy?

Personalne wustajeńcy pokazujemy rědšo. Wone wusměrjeja so potom na wuměłcow, kotřiž skutkuja w Korutanskej abo kotřiž su derje w našej zběrce zastupjeni. hewak wusměrjamy so na tematisce kuratěrowane wustajeńcy, dokelž su naše wustajenske rumnosće chětro wulke a so za personalne wustajeńcy skerje njehodža.

Kotrych wuměłcow maće nimo angažowaneho wumělstwa w zběrce?

To je sparta wuměłcow z regiona. Zběramy wuměłcow z Korutanskeje, potajkim wuměłcow ze Słowjenskeje a wuměłcow z Awstriskeje, kotřiž su kulturnje na Słowjensku wjazani. Přetož stawizniski region Koroška/Kärnten bě přez dołhi čas jednotny kulturny region a bu 1920 do dweju statow džěleny. W tutym stawizniskim konteksće muzej džensa hišće agěruje.

Džělenje do dweju statow so jara na region a ludźi wuskutkuje. Wobydlerstwo běše jara měšane, běchu tu němce rěčacy a słowjensce rěčacy žiwi, mnohe swójby wobknježachu wobě rěči. W Awstriskej je džensa hišće dosć wulka słowjenska mjeńšina.

Kak wulki je waš muzej? Pokazujeće wjacore wustajeńcy runočasnje?

Po personalu njejsmy ze swojimi 13 sobudžělačerjami wulki muzej, mamy pak w Slovenj Gradecu płońinu 1000 m² k dispoziciji. Tam pokazujemy zběrku a tematiske wustajeńcy. Dalši

džěl galerije je w Ravnem, měsće, kiž je 15 km wot Slovenj Gradeca zdalene. Galerija Ravne je mjeńša a pokazuje jednotliwe wustajeńcy, zwjetša z načasnym wuměłstwom wumělcow ze Słowjenskeje ale tež zwonka njeje. Wob léto pokazujemy zwjetša šěsć wustajeńcow ze šěsć pozicijemi.

Ze swojim muzejom sće na přihotach wustajeńcy »Wobrazy krajiny« wobdžělena. Wusměrjenje štyrjoch wobdžělenych muzejow je jara rozdžělné. Waš kaž tež Muzej moderneho wuměłstwa Korutanska w Celovecu stej cyle na tworjace wuměłstwo wusměrjenej, serbskej muzejej wěnujetej tworjacemu wuměłstwu jenož mały džěl trajneje wustajeńcy. Tež za aktualny projekt maće něhdže trójce telko płoniny. Što je was na projekće zajimowało a was pohnuło, sobu činić? Što ma waš muzej wot toho?

Běch předewšěm fascinowana wo situaciji, z kotrež maja so ludžo we Łužicy rozestajeć. To wjedže k mnohim prašenjam wo ekologiji, asimilaciskich procesach a kulturneje identity. Hačrunjež nimamy tuchwilu tajke akutne ekologiske problemy kaž Łužica zbrunicowymi jamami a migraciju ludži, kiž dyrbja swoje wsy, domy a kraj wopušćić, su paralele. W našej wokolinje je so před lětdžesatkami woľoj a cynk z podkopkow wudobywał, štož je jara škodžało. Džěl kraja bu zničeny. Nimo toho mamy wjele rěkow, kotrež so wot elektrarnjow reguluja a tohodla pomaššu běža a džensa je ekosystem tuhdyšeje kónčiny přez intensiwne ratarstwo wohroženy.

Nas zajimuje tema, kotraž nas wšěch zwjazuje: krajina. Kak so wona měnja a što woznamjenja? Projekt rěči wo tym, kak so krajina pod čłowječim wliwom

přeměnja. Praša so za tym, kak móžeš krajinu jako towaršnostny a politiski koncept wobjednawać a kak so krajina we wuměłstwe wotblyšćuje?

We Łužicy su so wobdžěleni wuměłcy přez wupisanje wubrali a bě zajimawe tutón proces sobu slědować. Tam steja ekologiske prašenja w srjedžišću. Za nas pak bě tež zajimawe hladać, kak so krajina w Słowjenskeje wobjednawa a kotrych wumělcow móžemy w tutym konteksće přeprósyc a z nimi džělać. Podobnje bě zawěsće tež za partnerow w Celovecu/Klagenfurtce w Awstriskej.

Smy so skerje prašeli, kak so jednanje čłowjeka do krajiny zapisuje. A to je husto na hranicach widžomne, kiž krajinu wobwliwuja. W Słowjenskeje bě hranica mjez Awstriskej a Słowjenskeje historisce jara wuznamna a džensa je to hranica Schengenskeho ruma. Dla migraciskeje krizy před někotrymi lětami bě Słowjenska zaso hranica mjez Europu a takrjec zbytkom swěta.

Njejsmy so projektej potajkim přizamknyli, dokelž smy podobne institucije, ale skerje, dokelž so z podobnymi prašenjami a problemami rozestajamy. Zdadža so drje druhdy tematisce daloko wot so zdalene być, poprawom pak to njejsu. A to je za mnje zajimawe.

Kotrych wumělcow budžemy w słowjenskim džělu widžeć?

Sym štyri wumělskich pozicijow wuzwoliła, kotrež so eksplicitnje z krajinu rozestajeja a kotrež so do projekta hodža.

Staj to Nika Autor z nowym džěłom wo kaľatym groće a z tym wo fyziskich hranicach a Jošt Franko z fotografiskim džěłom wo ludžoch, kiž hišće džensa w bosniskich krizowych centrach z časa Juhosłowjanskeje wójny bydla. Marko

Peljhan je za wustajeńcu fotografiski projekt z léta 1994 wo krajinach kupy Krk w měsačkowej nocy aktualizował a wumělska skupina IRWIN pokazuje fotografiski projekt wo rěči, kotryž počahuje so na Celovec/Klagenfurt. Myslu sej, zo so tute pozicije derje z druhimi wudospońjeja.

Džělaće jako kuratorka a sće 2017 słowjenski pawiljon na bienali we Venedigu přihotowała. Kak sće džěło w jury a wuběr serbskich džěłow za wustajeńcu »Přechod 03« začuwała, kak zhladujeće wotwonka na to?

Rozumju rozsud našich partnerow, wobdžělenje wupisać, dokelž spožča to cylemu procesej projekta wjace widžomnosće. Pozicije, kotrež su so zapodali, mějach za zajimawe a relewantne. Wjeselu so přez wuběr, za kotryž smy so z jury rozsudzili. Tući štyrjo wuměłcy,

potajkim Iris Brankačkowa, Michael Kruscha, Frauke Rahr a Hella Stoletzki su super wuměłcy a zastupuja wšelake generacije. Film Frauke Rahr je wosebity začisć we mni zawostajił a wjeselu so, zo so tute džěło pokazuje. Tež molerске twórby Helly Stoletzki su wizuelnje a wumělsce jara zajimawe. Zajimawy je tež wuběr wobrazow Iris Brankačkoweje, kotraž je, kelkož sym rozumiła, hižo etablěrowana wuměłca. Za runje tak zajimawe mějach twórby Michaela Kruschy z fragmentěrowanej architekturu.

Wšitke tute pozicije rěča wo akutnym we Łužicy. Hella Stoletzki kombinuje w swojim molerstwe wid do přichoda a do zašłosće. Wotwonka widžane rysuje z tym tuchwilnu situaciju. Přez twórby móžach rozpačenje regiona rozumić. We wšitkich džěłach je škaľoba mjez zańdženym a přichodom prezentna a přeće wuwidžeć, zašłosć,

Pohlad do Korutanskeje galerije tworjaceho wuměłstwa w Slovenj Gradecu, muzeja za načasne wuměłstwo, kotryž nawjeduje Andreja Hribernik Foto: KGLU/Dobran Laznik

tradicije, narodne drasty a wizuelnu zańdzenosć kruće dzeržeć. Tuta hra z wizuelnej identitu zašłosće je wosebje w twórbach Frauke Rahr a Helly Stolzki widžeć. To bě za mnje zajimawe. A pola Michaela Kruschy a Iris Brankačkoweje mějach za zajimawe, kak posrědkujetaj wid na tuchwilnu krajinu z cyle tradicionalnymi srědkami molerstwa. Tohodla sym jara zbožowna z woběrom serbskich wumělcow.

Bě rozsud člonow jury jednohłósny, abo sće wšelka zhladowanišća měli?

Wupisanje bě jara kompleksne a woběr wotně so na wjacorych schodženkach. W jury sobu skutkować bě jara dobre nazhonjenje, přetož wšitke zapodate pozicije běchu dobre a wšitcy člonoj jury mějachu dobre argumentacije. Smy kóždy džeło a wše aspekty přediskutowali, štož je wjele hodžinow trało. To bě zajimawe, dokelž sym přez to wjele wo regionje nawuknyła. Na kóncu běchu rozsudy jednohłósne.

Sće při tym tež na format džiwali, na příklad, hač jedna so wo molerstwo, instalaciju a tak dale?

Po mojim zdaću njetrjeba načasne wumělstwo wjace medialne być. To rěka, zo njewobhladaješ sej načasne wumělstwo wjace přez medij, ale poziciju samu na sebi. Wizuelne wumělstwo je wizuelne wumělstwo a za mnje je wšojedne, hač jedna so wo molerstwo, widejo abo z kompjuterom zhotowjeny wobraz. Wumělstwo dyrbi dobre być. Potajkim ně. Njejsmy spytali wuběr medijow stworić, ale smy na sylnosć a kwalitu pozicijow džiwali.

Prašach so skerje, dokelž je mjez słowjenskimi džełami wjele fotografijow.

Tute pozicije drje so w fotach zwuraznja, ale njebě ideja, zo pokazamy fota. Dyrbjachmy pak rumnosće sobu wobmyslić, dokelž změja wustajeńcy w Budyšinje a Choćebuzu mjeńše rumnosće. W Slovenj Gradecu budu 700 m² k dispoziciji a podobnje w Celovecu. Mnóstwo twórbow a forma prezentacije budu dyrbyeć trochu wariěrować, na příklad móže so widejo na mjeńšej wobrazowce a pozdžišo jako projekcija pokazac. Njemóžemy samsnu wustajeńcu z 300 m² na 700 m² přenjesć.

Na čo wjeseliće so w zwisku ze stacijemi wustajeńcy wosebje?

Wjeselu so, zo přińdu wšitcy wumělcy na wustajeniščach hromadže. Wuměna budže zajimawa a runje na to so wjeselu. Zo so přez wustajeńcy wjeselu, je samozrozumliwe.

Nječini my tajke projekty jenož, zo bychmy pokazali, što je hižo nastało. Słowjenscy wumělcy nadžełaja za tutón projekt tež nowe twórby a tež serbscy wumělcy su nowe džeła za wupisanje a potom za wustajeńcu zhotowili. To dobre na tajkich projektach je, zo zmóžni so wumělcam, nowe twórby zhotowić a to, wo čimž tak a tak přemysluja, do nowje formy zaběžeć dać. To je tež zajimawe za kuratora. Je tež derje, měč wuměnu mjez partnerami. Myslu sej, zo je to dobre zhromadne džeło.

*Wutrobny džak!
rozmołwjała so: SARA MIČKEC*

Wobrazy krajiny. Podobe pokrajine. Bilder einer Landschaft. Wobraze krajiny.

Pšechod. Přechod. Übergang. Prehod 03

W přichodnym pođra léče budže njewšedna wustajeńca lužiskich a korutanskich tworjacych wumělcow w muzejach w Němskej, Słowjenskej a Awstriskej widžeć, přewođžana wot čitanjow a koncertow ze serbskej a słowjenskej literatury a hudźbu. Z mjeztym třecim wudaćom pokročuje słowjensko-serbske zhromadne džeło na polu wumělstwa.

Před pjeć lětami wotměchu so na iniciatiwu korutanskeho Słowjenca Karla Vouka Serbske kulturne dny w Korutanskej w Awstriskej. Wumělc so wobšěrnje ze serbskej a lužiskej tematiku rozestaja. Najmarkantniši drje je jeho cyklus »Satkula abo (st)wor(jen)a krajina«, kotryž bě jako druhi džeł projekta »Přechod« na wšelakich městnach we Łužicy wustajeny.

Wustajeńcu »Wobrazy krajiny« charakterizuje zajimawy woběr twórbow k temje krajina. Poprosy dr. Andreju Hribernik, Noru Leitgeb a Sabrinu Kotzian, zo bychy něšto wo dwanaće wumělskich pozicijach powědali. Andreja Hribernik nawjeduje Korutansku galeriju tworjaceho wumělstwa (Koroška galerija likovnih umetnosti, KGLU) w Slovenj Gradecu a je zastupjerjow za

słowjensku Korutansku wubrała. Nora Leitgeb džeła w Muzeju moderneho wumělstwa Korutanska (Museum Moderner Kunst Kärnten, MMKK) w Celovecu, kotryž je tohorunja na projekće wobdžełeny a pisa katalogowe teksty k twórbam awstriskich Korutanjanow. Wumělska stawiznarka Sabrina Kotzian z Choćebuza džeła za Wumělski archiw Beeskow a pisa teksty k twórbam serbskich wumělcow.

Słowjensku Korutansku zastupuja Nika Autor, Jošt Franko a Marko Peljhan kaž tež wumělska skupina IRWIN. **Nika Autor** je wuměla młodeje generacije w Słowjenskej. Zwjetša džeła z formatami widejo a fotografija. Wona je mjezynarodnje znata, na zańdženej Biennali we Venedigu je Słowjensku zastupowała, jeje filmy pokazachu so na wuznamnych mjezynarodnych filmowych festivalach a w februaru je myto na Rotterdamskim filmowym festivalu dóstała. Za wustajeńcu »Přechod« zhotowja nowe džeło wo kałatym groće a jeho symbolice w běhu stawiznow, kotrež zestaja so z fotografijow a widejoweho džeła. Politisce widžane nawjazuje to na mjezynarodny trend, hranicy zaso fyzisce twarić. W Słowjenskej runje tak

kaž w druhich statach kaž w Madžarskej twarja so zaso murje. Tute murje su z kałatym grotom wuhotowane a pokazuja hišće raz na cyle hinašu fyzisku hranicu. Džěło Niki Autor pokazuje na to, kak wobwliwuje kałaty grót, kotryž znajemy z wójnow, z koncentraciskich lěhwow, džensnišu krajinu.

Jošt Franko je młody fotograf, kotryž džěła z medijom konceptuelneje fotografije. Wón wěnuje so prašenjam migracijow, praša so za tym, što je zawostajenstwo wójny a cyle konkretnje zaběra so z konsekwencami Juhosłowjanskeje wójny za ludźi džensa. W swojim fotografiskim džěle tematizuje bosniske krizowe centry z časa Juhosłowjanskeje wójny, w kotrychž bydlachu ludźo, kiž dyrbjachu čěkać abo buchu wuhnaći. Tute krizowe centry eksistuja hišće džensa a 20 lět po wójnje tam přeco hišće ludźo bydla. Su žiwi na socialnej kromje, wójna je jim zańdženosc a přichod rubiła. Tući ludźo přežiwja přez zběranje zbytkow wuhla, kiž wostanu po sortěrowanju wuhla z wuhloweje jamy blisko Tuzle na zemi ležo. To je rjany link k Łužicy z jeje wuhlowymi jamami.

Marko Peljhan wjele mjezynarodnje skutkuje a Słowjensku lětsa na Venedigskej Biennali zastupuje. Wón pokazuje na wustajeńcy »Přechod« aktualizowany projekt z lěta 1994. Projekt wobsahuje fotografije krajiny w měsáčkowej nocy na kupje Krk w Chorwatskej. Staji sej z nim prašenje, kotrež je jeho dalše wumělske wuwice bytostnje wobwliwowało: Kak móžeš w jara špatnych situacijach wumělsce tworić? Kak móže wumělstwo wójny abo ekologisku katastrofu přežiwić? K tomu wuwi koncept wo utopiskich systemach. Zajimawy pak je moment, kotryž je tutu ideju nastorčił. Jako je 1994 w měsáčkowej nocy

Wustajeńca »Přechod 03« započina so 26. meje w Budyskim Serbskim muzeju, budže dale wot 3. oktobra w Slovenj Gradecu (KGLU), wot 23. januara 2020 w Celovecu (MMKK) a wot 25. junija 2020 w Choćebuskim Serbskim muzeju widžeć.

Grafika: Karl Vouk

fotografował, bě Juhosłowjanska wójna a z Krka widžeše, kak so Bosniska bombarduje. W swětle tutoho echa staja sej uniwerselne prašenje, kak móžeš w tajkich ekstremnych situacijach scyła wo wumělstwje rozmyslować a tworić.

IRWIN je jara znata słowjenska skupina pjećoch wumělcow a džěl NSK (Kollektiv Neue Slowenische Kunst), kotremuž přislušachu prjedy tež Laibach a Scipion. Skupina agěruje hižo wjele lět narodnje a mjezynarodnje we wšelakich wobłukach. IRWIN pokazuja džěło z lěta 2010, kotrež nasta za muzej MMKK w Celovecu: fotowe džěło wo

reči a dokładnišo wo dwurěčnym měsće Celovec/Klagenfurt.

Awstrisku Korutansku zastupuja sobuorganizator projekta Karl Vouk, Marko Lipuš, Melitta Moschik a Zorka L-Weiss. **Karl Vouk** wuchadźa w swojim molerstwje ze symbolow zańdženych kulturow. Wužiwa fragmenty klinoweho pisma, prózdnjencoweho molerstwa a samo cyle wurywanske situacije a přenjese je do swojich mólbow. We wustajeńcy pak pokazuje film, w kotrymž rozestaja so z Łužicu. Pokazuje dewastěrowanu krajinu brunicywych jamow porno přirodnej idylce hata ze žabami a wuměnja sound na zwukowej runinje. Hdyž widziš mašiny, maš žabjacy sound, a hdyž widziš hat, maš sound mašinow. Vouk praša so za zhubjenymi wsami, přesydlenymi ludźimi a napravami renaturěrowanja, w běhu kotrychž su tež čerwjene kunkawy – skutkownje wot medijow přewodžane – přesydlili a kotrychž kunkanje je kaž budjenje.

Marko Lipuš je wumělski fotograf. Markantne za njeho je drapanje w negatiwach, potajkim w najswjećišim fotografije, kotrež hakle po tym wuwija. We wustajeńcy pokazuje džěl »Krajina« štyridźelneho projekta »Babice« (»Wowka«). Z projektom poda so na slědy wowki, kotraž bu 1945 w žónskim koncentraciskim lěhwje w Ravensbrücku zamordowana. Něhdže 80 procentow tamnišich politiskich jatych z Korutanskeje běchu Słowjenki. Jeho wowku su zajeli, po tym zo bě pozdatnych partizanow wobronjeheneho Korutanskeho spjećowanja přećiwu nacionalsocialistiskemu režimje k jědźi přeprósyla. Běchu pak to předrasćeni gestapowcy. Džěl fotografijow nasta we wopomnišću Ravensbrück. Napohlady twarjenjow su

cyle swětle, zblědnu nimale tak, zo njejsu kontury wjace spóznać. Lipuš praša so intensiwnje za tym, kak dopomnjenki zblědnu a so zhubja.

Melitta Moschik džěła wjele z nowymi medijemi a tematizuje medije w swojich twórbach. Jeje temy su wědomosc a technika, na přikład abstrahuje kompjuterowu reč a ju do swojich džělow sobu zapřija. Za twórbu »Globe faces« wužiwa šěsć digitalnych naphladow zemje z Google Earth, kotrež rjaduje po projekciji Mercatora, na nawigaciju a namórnistwo 16. lětstotka so počahujo. Z pomocu CNC-techniki stancuja so mjeńše a wjetše dypki do čorneho wocla, tak zo nastanje relief z konturami kontinentow. W dalšim džěle zestaja šěsć powětrowych wobrazow ke kóstce. Zemja njeje wjace kulojta, ale wotnutřka wobswětlena kóstka, kotraž swěći so přez wustancowane dypki.

Zorka L-Weiss je konkretna molerka. W konkretnym molerstwje počahujetej so barba a forma poprawom jenož na sebje a nic na zwonkownu wopravdžitosć. Tež wobrazy L-Weiss su bjezpředmjetowe, ale na rozdźěl wot kruteho konkretneho wumělstwa je jich wuchadzišćo realny wobswět. Za »Přechod 03« wužiwa L-Weiss štom w běhu počasow, kotryž přesadzi molersce z pomocu geometriskich płoninow. Štom je lědma spóznać, ale barba měnja so ze změnu počasow. W zaběrje z barbu wotblyšćuje so wobchadjenje z přirodu.

Łužicu zastupuja Iris Brankačkowa, Hella Stoletzki, Michael Kruscha a Frauke Rahr. **Iris Brankačkowa** je z molerstwom zastupjena a najbóle nazhonita wuměłca w serbskim džělu. W jeje molerstwje hraje prašenje perspektiwy a čłowječeje relacije wulku rólu. Jeje krajiny su zdobom měrne, kontempla-

tiwne kaž tež napjate. Pozdatnje dušne wobrazy maja z prezencu čłowjeka w krajinje činić. Nimo toho jako wobhladowarjo krajinu sobu wuhotujemy. Tutón aspekt zwjazuje krajinowe mólbje Brankačkoweje z guašami ludźi, za kotrež džěła z fotografiskimi motiwami swójby. Džělowy proces staji wašnje našeho widženja do prašenja: Po wobdžělanju stareje fotografije na kompjuteru wužiwa ju molerka jako předlohu za mólbju. Impuls je zajimawy: Hdyž wobhladujemy sej něšto, wočakujemy něšto.

Hella Stoletzki je cyle młoda molerka, kotraž studuje na Lipšćanskej HGB. Na jeje džělach je widzeć, zo pyta mlersce kaž tež wobsahowje hišće swójske stejšico. Dže wo to, zwotkel Stoletzki pochadza. Wotrostla je w Choćebuzu, hdžež je Delnjoserbski gymnazij wopytała. W swojich wobrazach wobjednawa lěta teenagerki, krajinu, wuhlowe jamy, druhich młodostnych, figury w narodnej drasće. Serbska kultura hraje w powšitkownej formje rólu a tak njesu figury w narodnej drasće žane portrejowe figury, ale jenož naměstniki, dypki, na kotrež so přeco zaso počahuje, ale kotrež njewědza hišće, dokal na kóncu chcedza a kotry woznam maja. Stoletzki zapopadnje mjezyčas mjez hišće nic cyle dorosćenym, a nic wjace džěcom – jara zajimawe a reflektowane figurne džělo.

Michael Kruscha, wot kotrehož sće w zašłym Rozhledze fotografiske džělo zeznali, džěła jako moler a fotograf. Je so wjele z temu pusćina rozestajał a ze slědami čłowjeka w pusćinje. Kruscha pochadza z Wojerec, bydli pak hižo wjele lět w Berlinje. Z performancu w jamje Wjelcej-juh je so 2011 k pusćinje nawrócił, pola kotrež je wotrostł. Pusćina Łužicy pak ma hinašu formu: Čłowjek njespyta žiwy być a njezawo-

staja slědy na njehóstiwym městnje, ale brunica sama sama stwori scyła hakle njehóstiwu krajinu. Njeńdže pak wo zničenu krajinu, ale tež wo to, móc a transformaciju zwobraznić, kotraž tči w brunice jamje. Wobrazy Kuschy du džěła do abstraktneho, džěła pokazuja jasnje drobnu, wufilowanu techniku, kotraž je konstruowana, zo by brunicu najeficientnišo wottwarjała. Krajiny Kuschy wostaja wjele městna za mysle wumělca a wobhladowarja.

Młoda wumělca **Frauke Rahr** předstaja we wustajeńcy widejowu instalaciju »Besuch in der Heimat«. To je mnohoworštowe džělo z wjele pointami, kotrež ma chutne žro. Instalacija pokazuje wšědný dzeń Rownjanki Emy Kraloweje. Raz w mjeńšim čornobělym filmowym formaće a z rěčnikom, kiž dopomina ze swojim pomałym, měrnym powědanjom přeswědčiwje na NDRske telewizijne produkcije 1950tych lět. Dalši wopyt w domiznje hraje w lěće 2016 a skutkuje ze swojim rěčnikom kaž regionalna dokumentacija z MDR-telewizije. Rahr džěła wušiknje z wočakowanjami přihladowarja a pokazuje, zo tež dokumentarne filmy neutralnu perspektiwu njezabjeru, ale zo maja wěste wusměrjenje. Wona hraje subtilnje z prašenjom, što smy zwučeni widzeć, ale tež kak hladami wotwonka na etniske mjeńšiny abo druhe džěle towaršnosće. Nimo toho pohnuje format filmow wo tym rozmyslować, što mamy jako towaršnosć kedžbu: to rjane, ale čězke aspekty nic wjac? Scena wo zběranju jahodkow skutkuje w přenjeji wersiji idyliska, tež folkloristiska, w druhej wersiji je přez šěrši filmowy format na kromje hižo wohroženje přez wuhlowu jamu widzeć.

SARA MIČKEC

Wodžan

Twórba Handrija Dučmana a Korle Awgusta Kocora

Hdyž dóstach džakowano swoje-
mu přećelej a komponistej Janej
Cyžej móžnosć, so z klawěrnej sadźbu
Kocoroweho a Dučmanoweho »Wodžana«
zeznamoć, wabješe mje šansa, kotruž
twórba za dziwadlo skići. Myslu
předewšěm na jara staru a přiwšěm jara
modernu metodu, hdyž wustupuja postawy
z chóra, kotryž jednanje předstaji
a je komentuje. K twórbje dóstach so ze
zajima za Kocorowu hudźbu runje tak
kaž za Handrija Dučmana, kotryž w lě-
tach 1851–1860 w Serbskim seminarje
w Praze bydleše. Nic naposledk pak wa-
bješe mje postawa wódneho muža, pola
nas w Českej znata z balady »Vodník«
Karla Jaromíra Erbena. Tuta wuńdže
1853 w jeho zběrce »Kytice« (Kwěćel)
a so prawidlownje znowa wudawa.

Powšitkownje so z toho wuchadza,
zo bě Erben Dučmanoweho »Wodžana«
inspirował. To je móžne, dokelž chodže-
še Erben jako mentor za serbskich stu-
dentow do Serbskeho seminaru a Duč-
man jeho tuž wosobinsce znaješe. Myslu
wězo, zo słuša Wodžan bóle do myto-
logiskeho swěta Serbow hač do českeho.
Hdyž pohladamy do přenjeji wudaća
Dučmanoweho Wodžana 1895 we Łužicy,
so w předsłowje awtora Erbena njena-
spomni. Jako předlohu za swoju twórbu
mjenuje ludowu baladu wo wódnym
mužu, kotruž bě Jan Arnošt Smoler
we Łazu napisał a w zběrce Pěsnički

hornich a delnich lužiskich Serbow
(1841) wozjewił. Dale naspomni »na-
rodnu baladu« Michała Hórniku »Wód-
ny muž«, kotraž je adaptacija ludoweho
teksta. Komponist Bjarnat Krawc posła
ju Dučmanej w lěće 1877 hromadže
ze swojimi přispomnjenjemi a próstwu,
zo by ju rozšěrił, dokelž chce ju zhudźb-
nić. Zdobom Dučman wuwjedže, zo
njeznaje datum nastaća Hórnikoweje
balady. Wažniše hač samy datum pak
je za nas, zo je hižo rozšěrjena do dialo-
goweje formy a tuž wobsahuje zarodk
libreta.

Libreto pak njebě hnydom hotowe,
Dučman bě přez mnóstwo zastojskeho
džěła zadžěwany, kaž sam piše. Hakle
chorosć zmóžni jemu zakončenje: »Tu
mje w zymje 1893 khromnosć dlějši čas
na ložo čisny. Mějach měr a wzach
Wodžana zaso do rukow. Wšědnje ho-
džiny dolho, we ložu sedžo, tamny na-
čisk wječach a wobročach, porjedzach
a bładkowach. Sedmeho měrca wječor
w poł džesaćich dokonjach basnicke
džělo.« Tola njebě hišće spokojom, tuž
pokročowaše z wobdžělanjom. »Mjez
tym chcyše knjez B. Krawc hudźbu
zestajeć, a je započal. Kak daleko je
pokročil, njewěm.« Hižo w přenim sa-
mostatnym wudaću »Wodžana«, kotrež
wuda awtor sam lěto pozdžišo w Bu-
dyšinje pola Marka Smolerja, namaka
so Dučmanowe přispomnjenje w nózce: